

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ DEVELOPMENT TRENDS OF MODERN GENERAL SECONDARY EDUCATION

Стаття присвячена проблемі розвитку загальної середньої освіти. В статті охарактеризовані проблеми сучасної освіти. Зазначається що освіта повинна готувати людину до завтрашнього дня, вже сьогодні необхідно виховувати свідомих громадян, які будуть відбудовувати Україну у післявоєнний час. Наголошується на тому, що на базовому рівні освіта має зосередитися на тому, щоб створити умови, в яких учні хотітимуть і будуть спроможними навчатися. Зазначається що сучасна система освіти повинна акцентувати увагу на розвитку творчості й внутрішнього потенціалу кожної людини. Основна увага приділена розгляду умов, при яких здібності і таланти кожного учня зможуть природно розкритись. Визначені засади сучасної освіти. Зазначається, що найкращий спосіб підвищити мотивацію учнів – це поліпшити якість навчання, запропонувати насичену й збалансовану освітню програму, різноманітні форми навчання та розробити гнучку систему оцінювання. В статті розглянуті вимоги до структури, наповнення, форми й духу навчальної програми сучасного закладу загальної середньої освіти. Охарактеризовані ключові здібності, які сучасний заклад загальної середньої освіти повинен розвивати у учнів, до яких віднесені допитливість, творчість, критичне мислення, комунікабельність, співпраця, співчуття, самовладання, громадянська свідомість. Проаналізований перелік дисциплін, які можуть входити до навчальної програми закладу загальної середньої освіти. Більш детально розглянуті такі риси навчальної програми як розмаїття, глибина і динаміка. Наголошується на необхідності врахування у освітньому процесі індивідуальних здібностей учнів і темпу навчання. Даються рекомендації щодо організації освітнього процесу у сучасному закладі загальної середньої освіти. Окреслені вимоги до сучасного вчителя. Автори стверджують, що кожен учень зможе досягнути успіху, якщо заклади загальної середньої освіти будуть сприяти йому всебічному розвитку і забезпечать йому можливість самому вибрати, в яких галузях розвиватися.

Ключові слова: система освіти, заклад освіти, навчальна програма, учні, розвиток, здібності, творчість.

The article is devoted to the problem of the development of general secondary education. The article describes the problems of modern education. It is noted that education should prepare a person for tomorrow, today it is necessary to educate conscious citizens who will rebuild Ukraine in the post-war period. It emphasizes that, at the basic level, education should focus on creating an environment where students are willing and able to learn. It is noted that the modern education system should emphasize the development of creativity and the inner potential of each person. The main attention is paid to consideration of the conditions under which the abilities and talents of each student will be able to reveal themselves naturally. The principles of modern education are defined. It is noted that the best way to increase students' motivation is to improve the quality of education, offer a rich and balanced educational program, and various forms of education, and develop a flexible evaluation system. The article considers the requirements for the structure, content, form and spirit of the curriculum of a modern institution of general secondary education. The key abilities that a modern institution of general secondary education should develop in students are characterized, which include curiosity, creativity, critical thinking, sociability, cooperation, compassion, self-control, civic consciousness. The list of disciplines that can be included in the curriculum of a general secondary education institution is analyzed. Such features of the curriculum as diversity, depth and dynamics are considered in more detail. It is emphasized the need to take into account the individual abilities of students and the pace of learning in the educational process. Recommendations are given on the organization of the educational process in a modern institution of general secondary education. Requirements for a modern teacher are outlined. The authors claim that every student will be able to achieve success if institutions of general secondary education will promote his comprehensive development and provide him with the opportunity to choose for himself in which fields to develop.

Key words: education system, educational institution, curriculum, students, development, abilities, creativity.

УДК 3.071.2:373.5.091
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.53>

Бурдун В.В.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри професійної освіти,
ресторанного і туристичного бізнесу
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»

Рожкова А.Ю.,

асистент кафедри професійної освіти,
ресторанного і туристичного бізнесу
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»

Постановка проблем у загальному вигляді.

Робота з реформування української освіти почалась ще у 1991 році з проголошенням незалежності держави. Україна прикладала чимало зусиль для реформування освіти, в тому числі і загальної середньої. Найбільш знаковим у реформуванні української освіти є проєкт «Нова українська школа», який розпочався у 2018 році, коли за цим стандартом розпочали навчання першокласники по всій Україні. Робота над цим стандартом розпочалась ще у 2016 році за активної участі тодішньої Міністерки освіти і науки Лілії Гриневич.

Вона наголошувала, що «Нова українська школа стане можливою лише тоді, коли ми змінимо

саму сутність освітнього процесу – від багаторічних розмов про «компетентнісний підхід» перейдемо до щоденного пошуку таких видів навчальної діяльності, які сприяли б невпинному поступові кожного учня і кожної учениці. Від уявного нагромадження знань – до справжнього розвитку вмінь. Від покарань за помилки – до творчого пошуку. Від виснажливого заучування – до радісних відкриттів» [1, с. 5].

Освіта повинна готувати людину до завтрашнього дня, тож уже сьогодні необхідно виховувати свідомих громадян, які будуть відбудовувати Україну після перемоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми реформування освіти, розробці стратегії

розвитку освіти приділяли увагу багато вітчизняних науковців, таких як Гриневич Л., Гриценко Л. і Юрченко В., Романчук А., Корильчук Н., Коловіцька О. та інші.

Гриценко Л. і Юрченко В. розглядали проблему реформування освіти в Україні, через призму сприйняття і довіри громадськості до цього процесу [2].

Романчук А. досліджувала актуальні проблеми реформування саме початкової освіти України в сучасних умовах [3].

Корильчук Н., Дзевіцька Л. і Василюк-Зайцева С. здійснили наукову рефлексію проблем та перспектив сучасної освіти України [4].

Ольга Коловіцькова, Юрій Луковенко, Володимир Нікітін, Наталя Слухай, Сергій Слухай, Валентин Якушик запропонували своє бачення ситуації і перспектив розвитку української освіти в документі «Проблеми і перспективи розвитку середньої освіти в Україні» [5].

Міністерство освіти і науки завершує роботу над Національною стратегією освіти і науки до 2030, яка зараз перебуває на стадії громадського обговорення.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Міністерство освіти і науки України докладає чимало зусиль щодо реформування освіти, але все ще залишається багато проблем, які необхідно вирішити. Низька заробітна плата та соціальна незахищеність учителів негативно відбиваються на якості освіти, застарілі зміст освіти і методи викладання не відповідають актуальним вимогам щодо якості освіти в сучасному світі. Крім того, освіта дотепер оцінюється за внутрішніми критеріями. Оцінки, необхідні для визнання ролі загальної середньої освіти для успішного життя людини, для економіки держави, відсутні і не застосовуються ні органами управління освітою, ні суспільством.

Мета статті полягає у розгляді напрямків реформування системи загальної середньої освіти, структури і змісту навчальних програм ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. В середині XIX століття з'явилися системи освіти побудовані на принципах масового виробництва, і стандартизації. І сьогодні є багато прихильників цих систем освіти, які намагаються зробити їх більш ефективними і підзвітними. Однак у XXI столітті ці системи за своєю природою не підходять для вирішення тих проблем, які сьогодні стоять перед молодим поколінням. Старі системи освіти не розраховані на сучасний світ. Вони пригнічують індивідуальність, уяву і творчість. Підвищивши традиційні стандарти, проблем сьогодні не вирішити.

Будь-яка система освіти, яка ставить досягнення й цілі вище за сам освітній процес і ставлення учнів до нього, шкодить дітям.

Сьогодні, коли світ стає все більш складнішим, потреба реформування освіти й створення шкіл орієнтованих на розвиток дітей – гостра як ніколи.

Ефективна освіта – це рівновага між суворими правилами й свободою, традиціями й інноваціями, особистістю й групою, теорією і практикою, внутрішнім і зовнішнім світами.

На базовому рівні освіта має зосередитися на тому, щоб створити умови, в яких учні хотітимуть і матимуть змогу ефективно навчатися. Вчителі мають сприяти навчанню. Роль директорів – створити у своїх закладах освіти умови, в яких учителі зможуть якісно виконувати свій обов'язок. Для цього потрібно змінити стиль управління і шкільну культуру. Роль Міністерства освіти і науки полягає в тому, щоб створити умови, коли директора й вчителі зможуть ефективно виконувати свої функції.

Академічне навчання, звісно, дуже важливе, а теорія може й має слугувати джерелом інформації для практичної діяльності в усіх життєвих сферах. Людський інтелект – це значно більше ніж академічні здібності: він охоплює всі досягнення людства в галузі мистецтв, спорту, технологій, бізнесу, інженерії й низки інших прикладних спеціальностей, яким люди присвячують свій час. Наше життя і майбутнє неможливо уявити без фахівців, що опанували широке коло практичних навичок і вмінь. Школи, звичайно, не можуть дати учням усіх цих навичок, проте вони мусять принаймні закласти основу для їхнього розвитку, давши їм такий же статус у навчальній програмі, як і решті шкільних предметів.

Всі учні мають колосальні вроджені здібності. Щоб розвинути їх, треба вийти за вузькі рамки академічності й стандартів і перейти до систем, що враховують справжні таланти кожного учня.

Для того, щоб освіта мала особистісний підхід необхідно:

- визнати, що інтелект – різноманітний і багатогранний;
- дати учням змогу розвивати власні інтереси і уміння;
- пристосовувати навчальний графік до різного темпу, за яким вчаться учні;
- оцінювати успішність учнів так, щоб сприяти їхньому особистому розвитку й досягненням.

Якщо ми дійсно прагнемо досягнути змін у нашій освіті, то мусимо врахувати всі способи, якими наш інтелект дає нам змогу діяти в навколишньому світі й сприймати світ внутрішній. Дуже важливо, щоб усі учні мали можливість дослідити свої здібності в школі. Саме всі, а не лише здатність до традиційного академічного навчання. А для цього необхідно докорінно змінити структуру і зміст навчальних програм.

Важливими особистісними якостями або компетенціями у майбутньому будуть: допитливість, творчість, критичне мислення, комунікабельність,

співпраця, співчуття, самовладання, громадянська свідомість. Саме розвитку цих якостей повинна сприяти сучасна освіта.

Освіта повинна змінитися у бік розвитку творчості й внутрішнього потенціалу кожної людини.

Усі люди різні та унікальні і тому освіта повинна створити такі умови, при яких здібності і таланти кожного учня зможуть природно розкритись.

Всі люди народжуються з певними природними талантами, але на момент завершення навчання у школі, більшість з них ці таланти занедбує. Чимало здібних, обдарованих людей не вважають себе такими, бо те, до чого вони мають хист, у школі не цінували. Це має катастрофічні наслідки для цих людей і добробуту нашої країни.

Що ж необхідно зробити, щоб перетворити українські школи на місця, де невпинно буде розвиватиметься людський потенціал?

На нашу думку сучасна шкільна освіта не повинна бути спрямована на підготовку до майбутньої професійної діяльності, вона повинна просто допомогти дітям підготуватися до викликів майбутнього.

Ключова мета сучасної освіти – підготувати школярів до дорослого життя; допомогти їм накопичити розумові, емоційні, соціальні й стратегічні ресурси, які дозволять їм гідно реагувати на життєві виклики й долати труднощі.

В основі сучасної освіти повинна бути віра в цінність кожної людини, право на її самовизначення, здатність розвиватися і прожити повноцінне, щасливе життя, усвідомлення громадянської відповідальності й поваги до інших.

Освіта повинна дати учням можливість зрозуміти навколишній світ, розвинути власні таланти, вирости щасливими людьми, активними і гуманними громадянами.

Зараз ми маємо безмежні можливості для того, щоб зацікавити дітей, створити таке освітнє середовище, яке максимально відповідатиме їхнім талантам і потребам.

Ми повинні допомогти учням відчувати, що їх цінують як особистості. В навчанні потрібно враховувати потреби і інтереси кожного учня. Освітні програми закладів загальної середньої освіти повинні допомогти учням стати успішними в майбутньому. Треба завжди дослухатись до того, що важливо для кожної дитини.

Сучасні роботодавці найбільш цінують у своїх працівників такі риси, як вміння пристосовуватися до змін і творчість у генеруванні нових ідей. І багатьом сучасним випускникам їх часто бракує. Стандартизована освіта, навпаки, знищує творчість та інновації – саме ті якості, на яких тримається сучасна економіка.

Нам потрібно створити такі заклади освіти, які будуть дотримуватися розумних освітніх принципів, враховувати фізичний і психологічний розвиток

учнів і закладатимуть міцну основу для того, щоб учні розвивалися все своє життя.

Сьогодні більшість учнів відвідуючи заклади освіти не виявляють жодного інтересу до навчання. Ці учні неохоче ходять до школи і не зацікавлені в тому, щоб активно долучатись до освітнього процесу; вони просто відбувають день за днем, чекаючи, коли вже нарешті завершаться заняття й вони зможуть зайнятися чимось цікавим.

На успішність у навчанні впливає багато чинників. Зокрема брак мотивації, несприятливе соціальне середовище, проблеми у родині, погані умови в школі й низьке фінансування освіти, нервозність і тиск відповідальності при оцінюванні тощо.

Мотивація і сподівання самих учнів є найважливішими чинниками, від яких залежить успішність у навчанні. І найкращий спосіб їх підвищити – поліпшити якість навчання, запропонувати насичену й збалансовану освітню програму, різноманітні форми навчання та розробити гнучку систему оцінювання.

Визначимо засади сучасної освіти:

- освіта повинна сприяти інтелектуальному, фізичному, духовному й соціальному розвитку учнів;

- освіта повинна усвідомлювати вкрай важливу взаємозалежність усіх складників розвитку як для кожного учня, так і цілої спільноти;

- освіта повинна плекати таланти й потенціал усіх учнів, незважаючи на їхні життєві обставини, й поважати права й обов'язки тих, хто з ними працює;

- освіта повинна створювати найсприятливіші умови для розвитку учнів на засадах співчуття і взаємоповаги.

Далі зупинимось на тому, якою повинна бути навчальна програма сучасного закладу загальної середньої освіти. Будь-яку навчальну програму зручно аналізувати з погляду структури, наповнення, форми й духу.

Під структурою мається на увазі загальна побудова освітньої програми, а також взаємозв'язок між окремими її компонентами.

Під наповненням мається на увазі матеріал, який потрібно опанувати у школі.

Під формою мається на увазі те, як учні взаємодіють за шкільною програмою: сидять увесь час за партами чи працюють над проєктами, вчать самостійно чи в групах.

Під духом мається на увазі загальна атмосфера й характер навчання: мовчазні посилення на пріоритети й цінності, які вкраплені в освітню програму.

Традиційна освітня програма – це набір окремих дисциплін, які вивчають у закладі загальної середньої освіти і які вважаються дуже важливими. Але які предмети є важливими для сучасної освіти?

Спочатку треба визначитись, що учні мають знати й уміти, завершуючи навчання у ЗЗСО? На нашу думку необхідно зосередитися на восьми ключових здібностях, які сучасні ЗЗСО повинні усіяко розвивати, якщо справді хочуть допомогти учням досягнути успіху у житті.

1. Допитливість. Допитливість – це здатність ставити запитання й активно досліджувати навколишній світ. Досягнення людства у будь-якій галузі – це наслідки прагнення людини досліджувати, випробувати й перевіряти, дивитися, що станеться, дізнатися, як це влаштовано, задумуватися, чому саме так, і розмірковувати: а що якби? Діти мають вроджений потяг досліджувати все, що привертає їхню увагу. Гарні вчителі знають, як підтримувати допитливість у своїх учнів і спрямовувати її у потрібне русло. Вони спонукають учнів самостійно досліджувати, ставити запитання, глибше замислюватися й ширше дивитися на світ.

2. Творчість. Творчість – це здатність генерувати нові ідеї та втілювати їх у життя. В школі творчі здібності учнів необхідно плекати з розумінням того, навіщо це потрібно. Учні постають перед усе складнішими викликами, тому школи мусять допомогти їм розвинути унікальні здібності – творчо мислити і діяти.

3. Критичне мислення. Критичне мислення – це здатність аналізувати інформацію та ідеї і формулювати вмотивовані аргументи і судження. Критичне мислення – це уміння зрозуміти про що йдеться, зрозуміти контекст, збагнути приховані сенс і почуття, визначити мотиви, розпізнати упередження й стисло викласти висновки у певній формі. Цифрова революція має незаперечні переваги для освіти. Водночас ще ніколи не було так важливо вміти відокремлювати факти від особистих суджень, розумні думки від безглузвих, правду від брехні. Цілком очевидно, що критичне мислення має лягти в основу будь-якої шкільної дисципліни.

4. Комунікабельність. Комунікабельність – це уміння спілкуватись, здатність чітко й упевнено висловлювати свої думки й почуття за допомогою різних засобів і в різній формі. Словесне спілкування включає також розуміння метафор, аналогій, алюзій тощо. Ми мислимо ще й звуками й образами, рухами й жестами, що дало поштовх до розвитку музики, образотворчих мистецтв, танцю і театру.

5. Співпраця. Співпраця – це здатність конструктивно працювати разом з іншими. Надавши дітям можливість співпрацювати, ми підвищимо їхню самооцінку, підвищимо допитливість, розвинемо творчі здібності, поліпшимо показники навчання й спонукаємо до позитивної соціальної поведінки. Працюючи в групах учні вчать гуртом розв'язувати проблеми й досягати мети, використовувати сильні сторони один одного

й компенсувати слабкі, обмінюватися думками та генерувати ідеї. Вони навчаються вести перемовини, залагоджувати конфлікти й узгоджувати рішення.

6. Співчуття. Співчуття – це здатність співпереживати з іншими й відповідно діяти, вміння відчувати емоції інших людей. Починається воно з того, що ми намагаємося відчувати ті самі емоції, що їх відчуває інша людина, й уявити, як би ми почувалися в такому становищі. Чимало проблем, з якими стикається молодь, спричинені браком співчуття. Цькування, фізичне та психологічне насилля, соціальне відчуження й упередження на ґрунті етнічного походження, культури чи статі – все це наслідки невміння співпереживати. Про співчуття у школі необхідно не тільки говорити, а й втілювати в реальному житті.

7. Самовладання. Самовладання – це здатність налагодити зв'язок зі своїм внутрішнім світом і досягнути відчуття душевної гармонії і рівноваги. Те як ми сприймаємо себе і як ставимося до себе, глибоко впливає на те, як ми поведимося у навколишньому світі. Школам необхідно знайти в освітньому процесі час на те, щоб навчати учнів пізнавати свій внутрішній світ.

8. Громадянська свідомість. Громадянська свідомість – це здатність конструктивно взаємодіяти з суспільством і брати участь у процесах, які відбуваються в громаді, державі. Розвиток демократичного суспільства залежить від обізнаних громадян, які беруть активну участь в управлінні державою. Тому дуже важливо, щоб діти закінчували школу, знаючи, як влаштоване суспільство, як працюють юридична, економічна й політична системи та як на них можна впливати. Активні громадяни повинні знати свої права й обов'язки, розуміти, як працюють соціальна й політична системи, турбуватися про добробут інших, висловлювати власну позицію, впливати на зовнішній світ, активно діяти у житті місцевої громади й відповідати за власні дії. Дітей потрібно вчити бути активними громадянами і долучати їх до справ і життя громади.

Далі поміркуємо над тим, які дисципліни можуть входити до навчальної програми?

Збалансована навчальна програма має надати однаковий статус і ресурси таким дисциплінам: мистецтву, гуманітарним і мовознавчим дисциплінам, математиці, фізичному вихованню, технологіям і природничим наукам. Кожна з цих дисциплін охоплює важливі галузі інтелекту, культурних знань та особистісного розвитку. Правильний баланс між цими дисциплінами не тільки становить ядро, яке учні мають опанувати усі разом, а й дасть змогу врахувати особисті таланти й зацікавлення учнів. Розглянемо більш детально кожну дисципліну.

Мистецтво. Воно відображає найрізноманітніші людські почуття. За допомогою музики, танцю, образотворчого і декоративно-ужиткового

мистецтва ми висловлюємо свої емоції та думки, передаємо власне ставлення до навколишнього світу. Вивчати мистецтво та займатися ним – дуже важливо, адже це розвиває інтелект, виховує у школярів певну культуру сприйняття матеріального світу, формує естетичне відношення до дійсності, художній смак. Крім того, мистецтво – один із найяскравіших видів людської культури. Музика, картини, вірши і декоративні вироби – це вияв наших найглибших талантів й захоплень. А пізнаючи мистецтво іншої культури, ми бачимо й відчуваємо світ так, як її представники. Різні види мистецтва впливають на формування моральних, етичних та естетичних поглядів, емоційний стан людини. Мистецтво задовольняє практичні і художні потреби суспільства, є невід’ємним від його матеріальної, культурної, побутової, етнічної та національної особливостей.

Гуманітарні предмети. Вони сприяють вивченню людської культури. Сюди належать історія, географія, релігієзнавство, правознавство та інші. Гуманітарна освіта допомагає учням краще зрозуміти навколишній світ – його розмаїття, складність і традиції. Її мета – поглибити наші знання про те, що у нас спільного з іншими людьми, а також розвинути вміння критично аналізувати сучасну епоху й культури.

Мовознавчі предмети. Мовлення – одна з вершин людського інтелекту. Навчаючись говорити, діти також вчать думати, логічно мислити й спілкуватися. А ще вони пізнають культурні цінності й способи мислення закладені в їхній рідній мові. Мовознавчі дисципліни в школі охоплюють мовленнєву і загальну грамотність та літературу. Мовленнєва грамотність – це уміння чітко, вільно й упевнено висловлюватися. Загальна грамотність – володіння навичками читання й письма. Література – одна з ключових форм мистецтва.

Математика. Математичні системи виникли на початку людської цивілізації й належать до найбільших досягнень людської культури. Математика в найрізноманітніших формах займає ключове місце в усіх науках, в галузі технологій, у мистецтві й повсякденному житті.

Фізичне виховання. Заняття фізичною культурою та спортом мають велике значення у формуванні здорового способу життя, духовного та фізичного розвитку учнів. Заняття фізичними вправами зміцнюють здоров’я, підвищують стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність. Фізичне виховання виконує в збалансованому підході до творчої й культурної освіти таку ж важливу роль, як і інші дисципліни.

Наукові дисципліни. Наука – це систематичний пошук заради пізнання довколишнього світу. Природничі науки – фізика, хімія, біологія, науки про Землю й астрономія – досліджують і прогнозують

явища світу природи. Суспільні науки – психологія, соціологія, економіка – вивчають поведінку окремих людей і цілих спільнот. Науки допомагають опанувати вміннями об’єктивного аналізу, відкривають доступ до сучасних теорій щодо природничих процесів і законів, що ними керують, а також дають змогу проводити практичні й теоретичні дослідження. Наукові дисципліни допомагають учням зрозуміти наукові поняття й досягнення, що сформували сучасний світ, збагнути їхні переваги й недоліки.

Технології. Головна мета предмету «Технології» формування технологічно грамотної особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності. Технології мають практичний та розвиваючий характер. Виготовляючи щось своїми руками, учні розвивають увагу і пам’ять, у них удосконалюється дрібна моторика рук. На уроках з технологій у учнів виховується акуратність, наполегливість, вміння доводити справу до кінця. Заняття творчістю допомагають розвивати художній смак і логіку, сприяють формуванню просторової уяви. Творчі заняття не тільки розвивають фантазію, але і дають дитині безліч практичних навичок. Вміння зробити щось самому дозволяє учневі відчувати себе більш впевненим. Крім того, на уроках з технологій учні знайомляться з різними видами техніки і технологій, їх призначенням; сучасними матеріалами, їх властивостями і застосуванням в різних галузях виробництва.

Навчальна програма сучасного закладу загальної середньої освіти мусить мати такі риси:

1. *Розмаїття.* Навчальна програма має бути різноманітною і всеохоплюючою, з одного боку вона повинна забезпечити надання учням загальних знань, а з іншого боку – забезпечити можливість виявити особисті зацікавлення й сильні сторони кожного учня.

2. *Глибина.* Навчальна програма разом з тим, що повинна забезпечити свободу вибору, повинна ще надати можливість кожному учню більш глибоко пізнати й дослідити власні інтереси.

3. *Динаміка.* Навчальна програма має забезпечувати співпрацю і взаємодію між учнями різного віку й учителями різних предметів. Крім того, школи повинні мати можливість налагоджувати стосунки з місцевою громадою, батьками, бізнесом, залучати їх до освітнього процесу і при цьому сприяти всебічному розвитку учнів.

Наш світогляд формують і наші риси, і культура. Але кожен із нас має власний характер, таланти, зацікавлення, сподівання, мотиви, прагнення й здібності. Персональний підхід до навчання передбачає, що вчителі враховують ці персональні відмінності і різних учнів вчать по-різному. Якщо два учня з різним рівнем здібностей практикуватимуться впродовж однакового проміжку часу, вони майже завжди досягнуть

різних результатів. Крім того, навчальна програма повинна бути гнучкою, щоб кожна дитина мала змогу займатись тією справою, яка їй більше подобається і до якої вона має хист.

Відмінність учнів полягає ще і в тому, що кожний з них по-різному здобуває нові знання, має різні стратегії дослідження. Досліджуючи будь-який пристрій, хтось почне читати інструкцію, хтось буде дивитись відео-ролик на YouTube про цей пристрій, а хтось піде дослідним шляхом, буде спробувати включати–виключати пристрій, встановлювати різні режими тощо.

Різні учні вчаться не лише по-різному, а й у різному темпі. Коли вчитель викладає матеріал всьому класу й чітко дотримується стандартної програми, йому важко знайти й врахувати цю різницю. Як наслідок, деякі учні вчаться гірше, ніж могли б. Щоб допомогти учням краще вчитися, треба зацікавити кожного з них, а не влаштовувати біг з перешкодами, де всі мають пробігти дистанцію за той самий час і в той самий спосіб.

Школам необхідно звертати менше уваги на оцінки й більше – на особисту взаємодію між учнями, вчителями й спільнотою.

Ні матеріальна база закладу освіти, ні соціальне становище учнів, ні умови навчання, ні інші чинники не мають такої ваги, як учитель, який надихає учнів навчатися. Вчителі повинні використовувати в освітньому процесі широкий арсенал прийомів: сьогодні безпосередній виклад фактів та інформації, завтра – дослідницькі проєкти, робота в групах, післязавтра – індивідуальне творче практичне завдання і т.д. Мистецтво викладання полягає в тому, щоб знайти оптимальний баланс між різними методами навчання. Справжній вчитель уміє визначити, який прийом найкраще підходить до конкретної ситуації.

Найкращими є ті вчителі, які виховують у своїх учнях упевненість, допомагають їм знайти свій шлях і спонукають повірити в себе.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що заклади загальної середньої освіти відіграють важливу роль у формуванні майбутнього нашої держави – розвитку молодого покоління. Вони повинні невинно перебудовуватись відповідно до нових умов часу, мати більш гнучкі навчальні програми, ефективне керівництво і талановитих вчителів. Кожен учень зможе досягнути успіху, якщо заклади загальної середньої освіти будуть сприяти його всебічному розвитку і забезпечать йому можливість самому вибирати, в яких галузях розвиватися. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні змісту навчальних предметів, які будуть вивчатись у ЗЗСО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нова українська школа: основи Стандарту освіти: за заг. ред. Мирослави Товкало. Львів, 2016. 64 с.
2. Гриценко Л. І., Юрченко В. І. Реформування освіти в Україні: проблема сприйняття і довіри громадськості. *Вісник психології і педагогіки*. Випуск 24. 2019. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць.
3. Романчук А. І. Актуальні проблеми реформування початкової освіти України в сучасних умовах. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 140. С. 180–185.
4. Корильчук Н. І., Дзевицька Л. С., Василюк-Зайцева С. В. Проблеми та перспективи сучасної освіти України: спроби наукової рефлексії. *Академічні візії*. 2023. Вип. 16. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/164>
5. Коловіцкова О., Луковенко Ю., Нікітін В., Слухай Н., Слухай С., Якушик В. Проблеми і перспективи розвитку середньої освіти в Україні. URL: <https://osvita.ua/school/method/1032/>